Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 657

Дрига Жанна Володимирівна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»
Dryha Zhanna
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of National Security,
Public Governance and Administration
Zhytomyr Polytechnic State University
ORCID: 0000-0002-1844-5329

АКТУАРНИЙ ЗВІТ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТИТУЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЯТОРНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

ACTUARIAL REPORT AS KEY INSTITUTIONAL TOOL FOR REGULATORY COMPLIANCE SOLVENCY

Анотація. *Вступ. У статті обґрунтовано, що актуарний звіт у сучасній моделі нагляду за страховим ринком є не лише технічним документом для розрахунку резервів, а інституційним механізмом забезпечення платоспроможності страховика, захисту прав споживачів та фінансової безпеки небанківського фінансового сектору. Показано, що методологічно необґрунтована актуарна оцінка резервів формує ризики дефіциту та невиконання зобов'язань, а викривлення оцінок створює системні загрози для*

стабільності сектору НБФУ. Регуляторний контекст підсилено вимогами НБУ щодо порядку формування технічних резервів і оновленням вимог до системи управління страховика та внутрішнього аудиту, що закріплює відповідальність за якість управління ризиками та контролюючих функцій.

Мета. Обґрунтувати актуарний звіт як інституційний механізм забезпечення платоспроможності страховика та захисту прав споживачів страхових послуг у контексті сучасного регулювання НБФУ; розкрити регуляторні підстави посилення ролі актуарної оцінки резервів; показати зв'язок актуарного звіту із захистом прав споживачів; довести значення актуарної функції для фінансової безпеки НБФУ; запропонувати інтеграційну рамку включення актуарного звіту в систему корпоративного управління, обліку та внутрішнього контролю страховика.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження є системний і міждисциплінарний підхід до аналізу актуарного звіту як інституційного елементу забезпечення платоспроможності страховика. Використано нормативно-правові акти, що регулюють діяльність страховиків і НБФУ, міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS 17, IAS 37), принципи страхового нагляду IAIS, а також наукові публікації з питань актуарної оцінки, бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та регуляторної політики. Застосовано методи аналізу і синтезу (узагальнення підходів до оцінки страхових резервів), порівняльний аналіз (зіставлення міжнародних і національних регуляторних вимог), структурно-логічний метод (побудова інтеграційної моделі взаємодії актуарної оцінки, обліку та контролю), узагальнення (формування висновків щодо інституційної ролі актуарного звіту). Емпіричну складову сформовано на основі аналізу практики застосування актуарних розрахунків у фінансовій звітності страховиків та оцінки регуляторних підходів до підтвердження адекватності

резервів, із фокусом на ризики викривлення та роль зовнішньої актуарної перевірки.

Результати. У статті обґрунтовано авторську, засновану на фактичних даних модель інтеграції актуарного звіту в систему корпоративного управління страхової компанії, бухгалтерський облік, внутрішній контроль та регуляторний нагляд, яка виходить за межі традиційних описових підходів в актуарних і страхових дослідженнях. Доведено, що в сучасній наглядовій моделі актуарний звіт виконує функцію доказової основи достовірної фінансової звітності, зменшує інформаційну асиметрію між страховиком, регулятором і страхувальником та сприяє підвищенню стійкості страхового ринку в умовах підвищених ризиків.

Обґрунтовано, що об'єктивна та відтворювана актуарна оцінка страхових резервів підсилює захист прав споживачів через зниження ймовірності дефіциту резервів і ризику невиконання зобов'язань, а також формує довіру до страхових продуктів і репутаційний капітал страховиків. Виокремлено безпековий вимір результатів: викривлення актуарних оцінок і недостатність резервів створюють системні ризики для фінансової стабільності сектору небанківських фінансових установ та мають значення для державної фінансової безпеки.

Наукове підґрунтя отриманих результатів сформовано на довгострокових дослідженнях автора у сфері обліку, внутрішнього контролю та актуарної оцінки страхових резервів, у межах яких ризик-орієнтований підхід і об'єктна ідентифікація зобов'язань визначені як ключові умови підвищення платоспроможності страховиків. Запропоновано узгоджену інтеграційну рамку включення актуарного звіту в систему управління страховика: «страхові резерви → облік і розкриття → внутрішній контроль/аудит → управління ризиками → регуляторна відповідність», що

забезпечує практичну імплементацію результатів у регульованому середовищі.

Перспективи. Перспективним напрямом є подальше прикладне опрацювання механізмів підвищення доказовості актуарної оцінки резервів у системі корпоративного управління страховика, зокрема через посилення ролі зовнішньої незалежної актуарної перевірки як інструменту прозорості, регуляторної відповідності та професійної відповідальності в секторі НБФУ.

Ключові слова: *актуарний звіт, технічні резерви, платоспроможність, захист прав споживачів, НБФУ, фінансова безпека, МСФЗ.*

Summary. *Introduction. The article substantiates that the actuarial report in the modern insurance market supervision framework is not merely a technical document for calculating reserves, but an institutional mechanism for ensuring an insurer's solvency, protecting the rights of insurance consumers, and safeguarding the financial security of the non-bank financial sector. It is shown that methodologically unsound actuarial valuation of reserves generates risks of reserve deficiency and non-performance of obligations, while distorted estimates create systemic threats to the stability of the NBFI sector. The regulatory context is reinforced by the requirements of the National Bank of Ukraine regarding the procedure for forming technical reserves and by updated requirements for insurer governance systems and internal audit, which establish accountability for the quality of risk management and control functions.*

The approaches and conclusions presented in this article are based on the author's long-term research and practical implementation experience developed continuously since 2008 in the fields of actuarial valuation, accounting, and internal control.

Purpose. To substantiate the actuarial report as an institutional mechanism for ensuring insurer solvency and protecting the rights of insurance consumers within the context of contemporary NBFI regulation; to disclose the regulatory grounds for strengthening the role of actuarial valuation of reserves; to demonstrate the link between the actuarial report and consumer protection; to prove the significance of the actuarial function for the financial security of the NBFI sector; and to propose an integrated framework for incorporating the actuarial report into the insurer's corporate governance, accounting, and internal control systems.

Materials and Methods. The methodological basis of the study is a systemic and interdisciplinary approach to analyzing the actuarial report as an institutional element of ensuring insurer solvency. The study employs regulatory and legal acts governing the activities of insurers and NBFIs, International Financial Reporting Standards (IFRS 17, IAS 37), IAIS insurance supervision principles, as well as scholarly publications on actuarial valuation, accounting, internal control, and regulatory policy. The research uses methods of analysis and synthesis (to generalize theoretical approaches to insurance reserve valuation), comparative analysis (to compare international and national regulatory requirements), the structural-logical method (to construct an integration model of actuarial valuation, accounting, and control), and generalization (to formulate conclusions on the institutional role of the actuarial report). The empirical component is based on an analysis of actuarial calculation practices in insurers' financial reporting and an assessment of regulatory approaches to confirming reserve adequacy, with a focus on risks of misstatement and the role of external actuarial review.

Results. It is demonstrated that the actuarial report in the modern supervisory framework serves as an evidence-based foundation for reliable financial reporting, reduces information asymmetry between insurers, regulators, and policyholders, and enhances market resilience under conditions of heightened risk. It is substantiated

that objective actuarial valuation strengthens consumer protection by reducing the likelihood of reserve shortfalls and the risk of non-fulfillment of obligations, while also contributing to increased trust in insurance products and the reputational capital of insurers. A security dimension is identified: reserve inadequacy and valuation distortions create systemic risks to the financial stability of the NBFI sector and therefore affect national financial security. The scientific basis of the results relies on the author's dissertation research on improving the organization and methodology of accounting and internal control of insurance reserves (2014) and on developing approaches to accounting, analysis, and audit of NBFIs (2021), where risk-oriented control and object-based identification of liabilities are defined as key conditions for enhancing solvency. An integrated framework for embedding the actuarial report into corporate governance is proposed: "reserves → accounting and disclosure → internal control/audit → risk management → regulatory compliance."

Prospects. Promising directions for further research include applied development of mechanisms to enhance the evidential quality of actuarial reserve valuation within insurers' corporate governance systems, particularly through strengthening the role of independent external actuarial review as a tool for transparency, regulatory compliance, and professional accountability in the NBFI sector.

Key words: *actuarial report, technical reserves, solvency, consumer protection, NBFIs, financial security, IFRS.*

Постановка проблеми. Актуарний звіт у сучасній системі страхового регулювання виступає не лише технічним інструментом розрахунку страхових резервів, а інституційною гарантією платоспроможності страховика та виконання ним зобов'язань перед споживачами страхових послуг**.** Саме через

актуарний звіт забезпечується доказовість адекватності страхових резервів як економічно обґрунтованих зобов'язань, що має ключове значення для фінансової стійкості страхової компанії, прозорості її фінансової звітності та довіри з боку ринку. Недостатня або методологічно необґрунтована актуарна оцінка резервів формує приховані ризики, які не проявляються у звітності до моменту реалізації масових збитків або системних шоків, підриваючи платоспроможність страховика та стабільність сегменту небанківських фінансових установ.

Адекватність страхових резервів є базовою передумовою функціонування страхового ринку як механізму фінансового захисту. В умовах зростання економічних, воєнних, катастрофічних та інфляційних ризиків формальне резервування або внутрішньо «оптимізовані» оцінки створюють ілюзію фінансової стійкості, що трансформується у відкладену неплатоспроможність. За таких умов актуарний звіт набуває інституційного значення як доказовий документ, що підтверджує реальність зобов'язань та їх відповідність ризиковому профілю страхового портфеля.

Проблема ускладнюється тим, що страхові резерви одночасно є об'єктом бухгалтерського обліку, результатом професійного судження та предметом регуляторної оцінки. Це зумовлює необхідність інтеграції актуарної оцінки з обліковою політикою, системою внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту страховика. Без такої інтеграції актуарний звіт втрачає свою доказову функцію і не може слугувати надійною основою для управлінських та регуляторних рішень.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема IFRS 17, які підвищують вимоги до узгодженості припущень, прозорості оцінок та відповідальності за професійне судження. У цьому контексті актуарний звіт виступає ключовою

ланкою узгодження міжнародних облікових стандартів із національною регуляторною практикою та вимогами ризик-орієнтованого нагляду.

Еволюція регуляторної політики у сфері небанківських фінансових установ, зокрема посилення вимог до платоспроможності, системи управління та внутрішнього контролю, формує інституційний ланцюг: регуляторні вимоги → обліково-звітні стандарти → актуарна оцінка → захист прав споживачів**.** Подальший розвиток цього підходу пов'язаний із посиленням ролі незалежної актуарної перевірки. Починаючи з 2026 року, підтвердження адекватності страхових резервів набуває особливого значення як елемент регуляторної відповідності та професійної відповідальності, що трансформує актуарний звіт з внутрішнього розрахункового документа у складову інституційної архітектури платоспроможності страхового ринку.

Таким чином, проблема адекватності страхових резервів перебуває на перетині пруденційного регулювання, обліково-звітних вимог та завдань захисту прав споживачів. Її розв'язання має безпосереднє практичне значення для забезпечення платоспроможності страховиків, стабільності сектору НБФУ та державної фінансової безпеки, що зумовлює актуальність подальших науково-прикладних досліджень у цій сфері.

Запропонована модель може бути застосована страховими компаніями та наглядовими органами як практичний довідник для підготовки регуляторних оглядів, оцінки достатності резервів та посилення наглядової діяльності на основі фактичних даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні дослідження американської та британської наукових шкіл у сфері страхування, актуарної науки й бухгалтерського обліку сформували фундамент сучасних підходів до оцінки страхових зобов'язань і платоспроможності страховиків. Зокрема, у працях J. David Cummins (1990; 1994; 2008; 2010) та Neil A. Doherty (1985;

2000; 2011) закладено економічне обґрунтування ризик-орієнтованої моделі страхування та необхідності адекватного резервування як умови фінансової стійкості. Дослідження Martin F. Grace (1995; 2003; 2009) емпірично довели наявність стимулів до управління резервами в умовах регуляторного тиску, що зумовлює потребу у незалежній зовнішній актуарній верифікації. Методологічну основу практики резервування у non-life страхуванні становлять класичні актуарні розробки Ronald Bornhuetter та Ronald Ferguson (1972; 1975), а також статистичні підходи до оцінки невизначеності резервів, запропоновані Thomas Mack (1993). У британській традиції, зокрема в матеріалах Institute and Faculty of Actuaries та публікаціях British Actuarial Journal (2019; 2021), відображено інституціоналізацію актуарної функції в умовах запровадження IFRS 17 та підвищення вимог до професійного судження й відповідальності актуарія. Водночас зазначені наукові публікації були сформовані переважно у період 1970–2010-х років і заклали базові принципи актуарної оцінки та регуляторної логіки страхового ринку. Авторські дослідження Ж. В. Дриги (Прокопенко), виконані у 2013–2021 роках, розвивають і продовжують цю наукову школу шляхом її адаптації до сучасних умов функціонування небанківських фінансових установ, розширюючи застосування актуарних та обліково-контрольних підходів з рівня окремого страховика на весь сектор НБФУ. На відміну від класичних робіт, у дослідженнях автора актуарна оцінка інтегрується з обліком, внутрішнім аудитом, регуляторною політикою та фінансовою безпекою держави, що забезпечує міжгалузеве поширення та практичну масштабованість відповідних наукових підходів. Міжнародна практика пруденційного регулювання визнає актуарну функцію ключовим елементом системи платоспроможності, а стандарти фінансової звітності підсилюють вимоги до прозорості й відтворюваності припущень. Водночас у національних

умовах проблематика часто зводиться до техніки резервування, тоді як інституційна роль актуарного звіту (захист споживача, зниження системних ризиків, підвищення прозорості) потребує додаткового наукового та прикладного обґрунтування. У працях автора сформовано методологічну основу трактування резервів як економічних зобов'язань страховика та об'єкта облікового відображення в умовах ризику [6; 7]. Дисертаційне дослідження 2014 року доводить необхідність ризик-орієнтованого підходу до облікової політики та внутрішнього контролю резервів як умови підвищення платоспроможності страхової компанії [4]. Докторське дослідження 2021 року розширює рамку на рівень НБФУ та показує, що нормативне регулювання впливає на об'єктний склад обліку/аудиту, формуючи підґрунтя для регуляторно узгодженої актуарної функції [5]. Невирішеною частиною проблеми залишається формалізація інтеграційної моделі «актуарний звіт → облік → контроль/аудит → управління ризиками → регуляторна відповідність», яка одночасно забезпечує платоспроможність, захист прав споживача та державну фінансову безпеку.

Мета статті є обґрунтувати актуарний звіт як інституційний механізм забезпечення платоспроможності страховика та захисту прав споживачів страхових послуг у контексті сучасного регулювання НБФУ, а також запропонувати практичну рамку інтеграції актуарного звіту в систему корпоративного управління, обліку та внутрішнього контролю; розкрити регуляторні підстави посилення ролі актуарної оцінки резервів; показати зв'язок актуарного звіту із захистом прав споживачів; довести значення актуарної функції для фінансової безпеки НБФУ; запропонувати інтеграційну модель включення актуарного звіту в систему управління страховика.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження є системний і міждисциплінарний підхід до аналізу актуарного звіту як

інституційного елементу забезпечення платоспроможності страховика. У процесі дослідження використано нормативно-правові акти, що регулюють діяльність страховиків і небанківських фінансових установ, міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS 17, IAS 37), принципи страхового нагляду IAIS, а також наукові публікації з питань актуарної оцінки, бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та регуляторної політики. Матеріалами дослідження слугували також результати власних наукових розробок автора, викладені у дисертаційних та фахових працях.

У дослідженні застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез — для узагальнення теоретичних підходів до оцінки страхових резервів; порівняльний аналіз — для зіставлення міжнародних і національних регуляторних вимог; структурно-логічний метод — для побудови інтеграційної моделі взаємодії актуарної оцінки, обліку та контролю. Метод узагальнення використано для формування висновків щодо інституційної ролі актуарного звіту в системі платоспроможності.

Емпіричну складову дослідження сформовано на основі аналізу практики застосування актуарних розрахунків у фінансовій звітності страховиків, а також оцінки регуляторних підходів до підтвердження адекватності страхових резервів. Особливу увагу приділено ідентифікації ризиків викривлення резервів та визначенню ролі зовнішньої актуарної перевірки як інструменту підвищення доказовості, прозорості та регуляторної відповідності у сфері небанківських фінансових установ.

Виклад основного матеріалу. Актуарний звіт є професійним документом, у якому незалежний актуарій на основі спеціалізованих методів кількісного аналізу здійснює оцінку страхових зобов'язань та підтверджує адекватність сформованих страховиком технічних резервів. Його ключова сутність полягає у трансформації ризиків майбутніх страхових виплат у

кількісно вимірювані, економічно обґрунтовані показники, що можуть бути використані для цілей бухгалтерського обліку, фінансової звітності та регуляторного нагляду [1; 3; 4;7;11]. На відміну від бухгалтерського розрахунку, актуарний звіт ґрунтується не лише на історичних даних, а й на прогнозуванні майбутніх грошових потоків, імовірнісній оцінці настання страхових подій, аналізі чутливості до ризиків та професійному судженні актуарія [11; 18; 21; 23; 25]. Таким чином, актуарний звіт виконує функцію доказової оцінки страхових зобов'язань і є ключовим інструментом підтвердження платоспроможності страховика [1; 11; 14; 21].

У сучасній нормативно-правовій базі актуарний звіт є важливим інституційним інструментом, без якого неможливо провести надійну оцінку платоспроможності страховика та дотримання ним нормативних вимог. У регуляторному контексті актуарний звіт розглядається як документ, що забезпечує зв'язок між економічною суттю страхових зобов'язань і їх відображенням у фінансовій звітності, а також слугує підґрунтям для оцінки ризиків викривлення резервів [1; 2; 3; 7; 24; 25]. Формування актуарного звіту має відповідати принципам повноти, обґрунтованості, прозорості та відтворюваності розрахунків [1; 24; 25]. Основною вимогою є те, що всі висновки актуарія повинні ґрунтуватися на належних і достатніх даних, а застосовані методи — бути професійно визнаними та відповідними характеру страхових зобов'язань [1; 21; 23; 24]. Актуарний звіт, як правило, повинен містити такі структурні елементи:

1. Опис об'єкта оцінки — характеристику страхових портфелів, видів страхування, строків дії договорів та типів зобов'язань, щодо яких здійснюється актуарна оцінка [1; 3].

2. Інформаційну базу — перелік джерел даних, оцінку їх якості, повноти та надійності, а також опис допущень щодо використання історичної статистики [1; 23].

3. Методологію оцінки — обґрунтування обраних актуарних методів, моделей і параметрів, включаючи припущення щодо частоти страхових подій, розміру виплат, дисконтування та інфляційних факторів [21; 22; 23; 24].

4. Результати розрахунків — кількісну оцінку технічних резервів та аналіз їх відповідності фактичним і прогнозованим зобов'язанням страховика [1; 21; 23].

5. Оцінку адекватності резервів — професійний висновок актуарія щодо достатності сформованих резервів та ідентифікацію можливих ризиків їх заниження або завищення [1; 18; 19; 20].

6. Аналіз чутливості та ризиків — оцінку впливу ключових припущень на величину резервів і фінансову стійкість страховика [24; 25; 27].

7. Висновок і підтвердження відповідальності — формалізований висновок актуарія з підтвердженням персональної відповідальності за наведені розрахунки [1;24;25]. Важливою вимогою є документування усіх ключових припущень і професійних суджень, що дозволяє використовувати актуарний звіт як доказовий документ під час регуляторних перевірок, аудиту та аналізу фінансової звітності [1; 2; 24; 25].

Зовнішній актуарій — це незалежний професійний спеціаліст, який не залучений до операційного управління страховою компанією та не підпорядковується її фінансовим або бухгалтерським підрозділам [2; 24; 25]. Його основна роль полягає у здійсненні об'єктивної та неупередженої оцінки страхових зобов'язань із метою підтвердження адекватності технічних резервів [1; 24].

Ключовою ознакою зовнішнього актуарія є персональна відповідальність за достовірність і обґрунтованість актуарних розрахунків [1; 24; 25]. Це означає, що актуарій несе професійну, а в окремих випадках і правову відповідальність за висновки, викладені в актуарному звіті, незалежно від управлінських рішень страховика [1; 2].

Залучення зовнішнього актуарія:

- підвищує рівень незалежності актуарної оцінки;
- знижує ризик маніпулювання розміром резервів;
- посилює довіру регулятора до фінансової звітності страховика;
- забезпечує баланс інтересів страховика, регулятора та страхувальників [3; 19; 20; 24; 25].

У сучасній регуляторній моделі зовнішній актуарій фактично виконує функцію незалежного носія професійного судження, який інтегрує актуарну оцінку в систему корпоративного управління, внутрішнього контролю та регуляторного нагляду [2; 24; 25].

Актуарний звіт є не лише технічним результатом розрахунків, а ключовим елементом доказової системи оцінки страхових зобов'язань [1; 24; 25]. Вимоги до його формування спрямовані на забезпечення прозорості та надійності фінансової інформації, а роль зовнішнього актуарія полягає у гарантуванні незалежності, професійної відповідальності та фінансової стійкості страхового ринку [1; 2; 3].

Для регулятора актуарний звіт, підготовлений стороннім незалежним актуарієм, є ключовим інструментом доказового нагляду за платоспроможністю страховиків [1; 2]. У межах сучасної ризик-орієнтованої моделі регулювання НБУ дедалі більше спирається не на формальні показники звітності, а на якість професійних суджень, що лежать в основі оцінки страхових зобов'язань [2; 24; 25]. Саме актуарний звіт забезпечує регулятора

обґрунтованими, кількісно підтвердженими висновками щодо адекватності технічних резервів [1].

Залучення стороннього актуарія суттєво знижує ризик регуляторного арбітражу та маніпулювання обліковими оцінками [19; 20]. Незалежний актуарій не інтегрований у систему управління страховика, а отже його професійне судження не обмежене внутрішніми управлінськими цілями або фінансовими інтересами компанії [24; 25]. Для НБУ це означає отримання неупередженого експертного висновку щодо реальної здатності страховика виконувати свої зобов'язання [1; 2].

Крім того, актуарний звіт виступає для регулятора джерелом раннього виявлення ризиків [1; 2]. Аналіз припущень, чутливості моделей і сценаріїв дозволяє НБУ ідентифікувати потенційні проблеми задовго до їх прояву у вигляді порушення нормативів платоспроможності [1; 2; 24; 25]. У цьому сенсі актуарний звіт виконує превентивну функцію та сприяє підвищенню стабільності страхового ринку загалом [1;3]. Важливою є й функція підзвітності: персональна відповідальність актуарія за точність і обґрунтованість розрахунків підсилює дисципліну на ринку та зменшує навантаження на регулятора в частині перевірки кожного елементу розрахунків резервів [1; 2; 24; 25].

Для інвесторів актуарний звіт, складений стороннім актуарієм, є інструментом зниження інформаційної асиметрії та підвищення прозорості фінансового стану страховика [11; 15; 16]. На відміну від традиційної фінансової звітності, яка відображає резерви у вигляді агрегованих показників, актуарний звіт розкриває економічну сутність страхових зобов'язань, ризиків і припущень, що лежать в основі цих показників [24; 25]. Незалежна актуарна оцінка дозволяє інвесторам:

- оцінити реальну якість страхових резервів;

- зрозуміти рівень ризиків, пов'язаних із майбутніми виплатами;
- відокремити фінансову стійкість компанії від формально позитивних облікових результатів[11; 15; 16; 18; 19; 20].

Особливе значення актуарний звіт має для стратегічних інвесторів, кредиторів і перестраховиків, для яких критично важливою є довгострокова платоспроможність страховика [11; 13; 15]. Професійно підготовлений актуарний звіт слугує підтвердженням того, що фінансові зобов'язання компанії оцінені з урахуванням реальних ризиків, а не виключно з позиції мінімізації резервів [18; 19; 20].

Для інституційних інвесторів актуарний звіт також є елементом ESG-та governance-оцінки, оскільки залучення стороннього актуарія свідчить про належний рівень корпоративного управління, внутрішнього контролю та управління ризиками [2; 15; 16].

У сучасній моделі страхового регулювання актуарний звіт еволюціонує від допоміжного технічного документа до ключового інституційного інструмента підтвердження адекватності страхових зобов'язань і якості формування технічних резервів [1; 3; 24; 25]. Це прямо узгоджується з тим, що НБУ встановлює вимоги до формування технічних резервів, а також модернізує вимоги до системи управління, внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту страховика [1; 2].

Регуляторний зсув полягає в переході від формального відображення резервів у звітності до економічно обґрунтованої, відтворюваної та перевірюваної оцінки [1; 2]. У такій логіці актуарна функція стає джерелом доказів, придатних для наглядових процедур, зовнішньої перевірки та захисту прав споживачів [2; 3; 24; 25].

У межах дисертаційних досліджень автора обґрунтовано, що трактування резервів як "статичних балансових величин" не відображає їх

ризикову природу, часову структуру й невизначеність [4; 5; 6].Тому актуарний звіт слід закріплювати як інтегрований елемент облікової політики та системи управління, який узгоджує: (а) актуарні припущення; (б) облікове визнання/оцінку; (в) внутрішній контроль/QA; (г) ризик-менеджмент; (д) регуляторну відповідність [1; 2; 4; 5; 24; 25].

Платоспроможність страховика визначається здатністю своєчасно та повністю виконувати зобов'язання за договорами страхування [3; 12; 14]. Центральний фактор — достатність технічних резервів, сформованих на реалістичних припущеннях і коректних даних збитковості [1; 21; 23]. Саме це є предметом Положення НБУ про формування технічних резервів.[1] Недорезервування формує латентний дефіцит, що може бути малопомітним у звітності до моменту масових збитків, інфляційних/курсових шоків або деградації портфеля [18; 19; 20]. Тоді дефіцит проявляється "стрибком" резервів і падінням показників платоспроможності, провокуючи регуляторні ризики, репутаційні втрати та підвищення скарг споживачів [1; 3]. У зв'язку з посиленням вимог до доказовості фінансової інформації (в т.ч. в логіці IFRS 17: суттєві судження, ризики, чутливість, вплив регуляторних рамок), актуарний звіт виконує роль "моста" між економічною сутністю страхових зобов'язань і їх обліково-звітним поданням [24; 25; 26; 27].

Таблиця 1

Ключові канали впливу актуарного звіту на платоспроможність страховика

Елемент актуарного звіту	**Ризик без доказовості**	**Управлінський ефект**	**Наглядовий/ аудиторський ефект**
Метод і припущення резервування	Маніпуляції оцінками, недорезервування	Корекція тарифів/перестрахування	Перевірка відповідності вимогам НБУ та IFRS

Аналіз чутливості	Невиявлені шоки збитковості/інфляції	Стрес-сценарії, план капіталу	Раннє виявлення дисбалансів
Розкриття структури резервів	Непрозорість портфеля	Керованість продуктового ризику	Підвищення довіри інвесторів/рейтингу
Верифікація даних	Помилки статистики, хибні параметри	Покращення якості даних	Аудит-готовий доказовий пакет

Джерело: авторська розробка

Актуарна оцінка потребує інтеграції з бухгалтерським обліком та внутрішнім контролем у межах підходу AR-GRC, оскільки страхові резерви водночас є результатом професійного судження актуарія, об'єктом облікового визнання та оцінки, зоною підвищеного ризику викривлень і предметом регуляторної та аудиторської перевірки [1; 2; 4; 7; 24; 25]. Тому актуарний звіт має бути вбудований у систему внутрішнього контролю як контрольна точка high-risk: перевірка обґрунтованості припущень, відтворюваності моделей, управління даними, протоколи змін, тести достатності резервів та "traceability" від даних до показників звітності [2; 23; 24; 25]. Це прямо підсилює спроможність страховика виконати оновлені вимоги НБУ щодо організації внутрішнього аудиту (перехід до 30.09.2026) [2]. AR-GRC у практичному вимірі означає:

- Actuarial: модель → припущення → чутливість → висновки;
- Accounting: визнання/класифікація/розкриття;
- Control/Audit: контрольні процедури, QAIP, незалежні перевірки;
- Risk management: тарифи, перестрахування, ALM, ліміти;
- Compliance: відповідність НБУ (резерви, управління, облік договорів)[1; 2; 3; 21; 23; 24; 25].

Проведене дослідження підтверджує, що в умовах сучасного регуляторного середовища актуарний звіт трансформується від формального

облікового показника до доказового інструмента оцінки страхових зобов'язань, який одночасно забезпечує платоспроможність і фінансову стійкість страховика та слугує механізмом захисту прав споживачів страхових послуг [1; 2; 3; 24; 25]. Доведено, що економічно обґрунтована та перевірювана актуарна оцінка страхових резервів формує основу для прийняття обґрунтованих управлінських і регуляторних рішень, знижує ризики латентного недорезервування і запобігає виникненню відкладеної неплатоспроможності [1; 18; 19; 20]. Водночас інтеграція актуарної оцінки з бухгалтерським обліком і внутрішнім контролем підсилює прозорість фінансової звітності та забезпечує справедливість розрахунків зі страхувальниками, зокрема у випадках дострокового припинення договорів страхування [3; 4; 7]. Таким чином, актуарний звіт набуває інституційного значення як елемент, що поєднує пруденційне регулювання, фінансову стійкість страховика та превентивний захист прав споживачів, сприяючи підвищенню довіри до страхового ринку та стабільності сектору небанківських фінансових установ [1; 3; 5].

Таблиця 2

Функціональна роль актуарного звіту у трикутнику «платоспроможність - споживач - фінансова безпека»

Вимір	**Основна мета**	**Ризик без актуарного підтвердження**	**Інституційний ефект актуарного звіту**
Платоспроможність	Достатність резервів для майбутніх виплат	Недорезервування, викривлення капіталу	Доказова оцінка зобов'язань і база для управління
Захист споживача	Гарантія виконання договорів	Затримки виплат, вихід з ринку	Превенція порушень через прозору оцінку резервів
Фінансова безпека НБФУ	Зниження системних ризиків	Масова недовіра, «доміно»-ефект	Раннє виявлення дисбалансів і підзвітність оцінок

Джерело: узагальнено автором на основі джерела [1–5]

Ризик резервування — це не лише "скільки", а й "у якій валюті/за яким курсом" у контексті зобов'язань [24; 25]. Для RBNS у валюті важливі: джерело курсу, частота переоцінки, правила конвертації грошових потоків та контроль якості даних [23; 24]. Логіка доказовості тут повністю узгоджується з вимогами до розкриттів ризиків та чутливості у IFRS 17 (ризики, концентрації, чутливість, вплив регуляторних рамок) [24; 25; 27].

Практичний ефект: зменшується імовірність "несподіваних" коливань резервів у звітному періоді, які можуть бути інтерпретовані як погіршення якості портфеля або спричиняти регуляторні зауваження [1; 24; 25].

Дослідженнями обґрунтовано, що для частини видів страхування стандартні підходи до РКЗ можуть давати нульові або завищені значення, що знижує захисну функцію резервів [4; 6]. Запропоновано альтернативну методику, яку доцільно включати в актуарний звіт із повним розкриттям параметрів (періодизація, обробка аномалій, чутливість, причини вибору n тощо), щоб забезпечити перевірюваність і відтворюваність.[4; 6; 23] Формула (у журнальній редакції): РКЗк = Σ(j=1..n) (ЗФ(i−j) – ЗР(i−j)) / (n · ЗСПп), де РКЗк – резерв коливань збитковості; ЗФ – фактична збитковість; ЗР – середня збитковість; n – кількість періодів; ЗСПп – прогнозний показник зароблених страхових платежів у майбутньому періоді [4; 6]. Цей блок логічно "підв'язується" до регуляторної вимоги доказовості резервів (НБУ) і до підходів IFRS 17 щодо ризиків та чутливості [1; 24; 25; 27].

Якість резервування "перевіряється" не лише розміром резервів, а й здатністю активів покривати зобов'язання за принципами ліквідності, безпечності та узгодженості строків (ALM-логіка) [15; 16; 17].

Для доказовості в системі AR-GRC потрібна деталізація управлінського обліку:

формуваннярезервів,достатність/використання,розміщення(дохідність/ризик/ліквідність) [4; 5; 15; 16].

Авторська пропозиція введення додаткових рахунків управлінської аналітики (дохід/витрати за активами, у які розміщено резерви) подається як інструмент підвищення прозорості управлінських рішень і підготовки доказової бази для внутрішнього аудиту, що особливо актуально у світлі переходу НБУ до оновлених вимог внутрішнього аудиту до 30.09.2026 [2; 5]. Модель інтеграції актуарного звіту в контур доказовості страховика передбачає :

Actuarial → Accounting → Control/Audit → Risk management → Compliance (НБУ) [1; 2; 4; 5]. Три блоки управлінського обліку резервів у поєднанні з актуарним звітом складаються з: формування, достатності/використання та розміщення та передбачають зв'язок із актуарним звітом (припущення, тести, розкриття) [4; 5; 15; 16].

З огляду на вимоги НБУ до посилення внутрішнього аудиту й якості системи управління (перехідні строки до 30.09.2026) зростає практична роль незалежної актуарної верифікації як механізму підвищення доказовості оцінок, зменшення конфлікту інтересів і підсилення довіри до фінансової звітності. Регуляторна логіка працює від «облікового показника» до доказової оцінки зобов'язань. Нормативні вимоги щодо формування технічних резервів і оновлення підходів до системи управління страховика та внутрішнього аудиту зміщують фокус із формального відображення резервів у звітності на їхню економічну обґрунтованість і перевірюваність [1; 2]. У поєднанні з оновленим законодавством про страхування формується наглядова модель, орієнтована на прозорість і захист споживача [3]. Актуарний звіт працює як запорука платоспроможності. Платоспроможність страховика залежить від достатності резервів для покриття майбутніх виплат. Недорезервування породжує

фінансовий дефіцит активів та управлінське викривлення рішень (ціноутворення, перестрахування, інвестиції). Методологічні результати автора доводять, що підвищення платоспроможності досягається через удосконалення обліку резервів і внутрішнього контролю на ризик-орієнтованих засадах [4; 6]. Для страхувальника резерви — це «невидима» гарантія виконання договору . Об'єктивна та незалежна оцінка резервів знижує ймовірність дефіциту та ризик невиконання зобов'язань, що узгоджується з пріоритетом захисту прав споживачів у регуляторній політиці [3]. Масова неплатоспроможність страховиків створює системні ризики для фінансової стабільності й довіри. На рівні НБФУ актуарний звіт виконує роль інструмента раннього виявлення дисбалансів і підтримує доказовість регуляторної інформації та працює на державну фінансову безпеку [5].

Інтеграційна модель «AR-GRC». Запропоновано рамку інтеграції актуарного звіту в корпоративне управління: (1) Actuarial — оцінка резервів і чутливості; (2) Accounting — класифікація/розкриття; (3) Control/Audit — ризик-орієнтовані процедури контролю; (4) Risk management — використання актуарних результатів у ціноутворенні та перестрахуванні; (5) Regulatory compliance — доказовий пакет для регулятора [1–5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. На відміну від суто теоретичних академічних досліджень, результати цього дослідження орієнтовані на безпосереднє впровадження в регульованих страхових компаніях і призначені для підтримки прийняття управлінських рішень, проведення наглядових оцінок та захисту страхувальників. Актуарний звіт слід трактувати як інституційну гарантію платоспроможності, оскільки він формує доказову оцінку зобов'язань, необхідну для коректного обліку, управління ризиками та контролю [1; 4]. Актуарна оцінка прямо пов'язана із захистом прав споживачів через зменшення ризику дефіциту резервів і невиконання

зобов'язань [3]. На рівні НБФУ актуарний звіт має безпековий вимір, оскільки якість оцінки резервів впливає на системні ризики та державну фінансову безпеку [5]. Модель «AR-GRC» забезпечує інтеграцію актуарного звіту в систему управління страховика та підвищує регуляторну відповідність і якість фінансової звітності формуючи доказову основу для підтвердження адекватності страхових зобов'язань у контексті вимог Національного банку України та чинного страхового законодавства [1; 2; 3].

Перспективи подальших досліджень: розроблення KPI/QAIP для оцінювання якості актуарної функції з боку внутрішнього аудиту, методики стрес-тестування резервів та узгодження актуарних припущень із вимогами МСФЗ і національного регулювання [2; 7; 24–27].

Наукові підходи, сформульовані у класичних працях американської та британської шкіл актуарної науки, були закладені переважно у другій половині XX – на початку XXI століття та стосувалися окремих аспектів резервування і платоспроможності страховиків [11–23]. Подальший розвиток цих ідей у дослідженнях автора полягає у їх системній адаптації до сучасних регуляторних умов та поширенні з рівня окремого страховика на весь сектор небанківських фінансових установ, з інтеграцією актуарної оцінки, бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту та фінансової безпеки держави [4–10]. Таким чином, авторські дослідження формують міжгалузеву науково-прикладну школу, орієнтовану на практичну імплементацію у регуляторній політиці та управлінні фінансовими ризиками НБФУ [1; 2; 3].

Література

1. Про затвердження Положення про порядок формування технічних резервів страховиками: Постанова Національного банку України № 203 від 29.12.2023. *Верховна Рада України.* 2023.

2. Про внесення змін до нормативно-правових актів НБУ з питань системи управління страховика та внутрішнього аудиту: Постанова Національного банку України № 157 від 24.12.2025. *Верховна Рада України.* 2025.

3. Про страхування: Закон України № 1909-IX від 18.11.2021. *Верховна Рада України.* 2021.

4. Прокопенко Ж. В. *Бухгалтерський облік і внутрішній контроль страхових резервів* (дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук; спеціальність 08.00.09; дата захисту 27.06.2014). 2014.

5. Прокопенко Ж. В. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит діяльності небанківських фінансових установ* (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук; спеціальність 08.00.09; дата захисту 30.12.2021). 2021.

6. Панченко І. А., Прокопенко Ж. В. Страхові резерви як об'єкти бухгалтерського обліку в страхових компаніях: вплив ризикових умов. *Міжнародний бухгалтерський облік*. 2013. С. 53–63.

7. Прокопенко Ж. В. Застосування МСФЗ у страхових компаніях України: проблеми обліку страхових резервів. *Міжнародний бухгалтерський облік*. 2014. № 12(306).

8. Прокопенко Ж. В. Розвиток концептуально-категоріального апарату управління небанківськими фінансовими установами. *Проблеми економіки*. 2017.

9. Луцька Н. І., Прокопенко Ж. В. Загальні вимоги до формування власного капіталу небанківських фінансових установ. *Проблеми економіки*. 2018.

10. Дика О. С., Прокопенко Ж. В. Ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку в небанківських фінансових установах: первинне спостереження та оцінка. *Проблеми економіки*. 2019. № 37.

11. Cummins J. D. Багатоперіодний мінімальний ризиковий капітал. *Journal of Risk and Insurance*. 1990.

12. Cummins J. D. Економічні ефекти регулювання страхування майнової відповідальності. *Journal of Risk and Insurance*. 1994.

13. Cummins J. D. *Handbook of International Insurance*. Springer, 2008.

14. Cummins J. D. Системи капіталу, засновані на ризику, для страховиків. *Journal of Insurance Regulation*. 2010.

15. Doherty N. A. *Corporate Risk Management*. McGraw-Hill, 1985.

16. Doherty N. A. *Integrated Risk Management*. McGraw-Hill, 2000.

17. Doherty N. A. *The Design of Insurance Contracts*. Princeton University Press, 2011.

18. Grace M. F. Емпіричний аналіз помилок резервів збитків. *Journal of Risk and Insurance*. 1995.

19. Grace M. F. Регуляторний вплив на управління резервами страховиків. *Journal of Risk and Insurance*. 2003.

20. Grace M. F. Маніпулювання резервами страховиків майнової відповідальності. *Journal of Risk and Insurance*. 2009.

21. Bornhuetter R., Ferguson R. Актуарій та резерв IBNR. *Proceedings of the Casualty Actuarial Society*. 1972.

22. Bornhuetter R., Ferguson R. Метод Борнхюттера–Фергюсона. *Proceedings of the Casualty Actuarial Society*. 1975.

23. Mack T. Безрозподільний розрахунок стандартної похибки методу chain ladder. *ASTIN Bulletin*. 1993.

24. Institute and Faculty of Actuaries. МСФЗ 17: наслідки для актуарної діяльності. Лондон, 2016.

25. Institute and Faculty of Actuaries. Актуарне судження в умовах МСФЗ 17. Лондон, 2018.

26. Yousuf W. та ін. МСФЗ 17: Контрактна сервісна маржа – погляд страхування життя. *British Actuarial Journal*. 2019.

27. Yousuf W. та ін**.** Невизначеність оцінки та розкриття інформації за МСФЗ 17. *British Actuarial Journal*. 2021.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2023). Resolution of the National Bank of Ukraine No. 203 (29.12.2023): Regulation on the procedure for forming technical reserves by insurers.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2025). Resolution of the National Bank of Ukraine No. 157 (24.12.2025): Amendments to NBU regulations on insurer governance/internal audit.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). Law of Ukraine "On Insurance" No. 1909-IX (18.11.2021).

4. Prokopenko, Zh. V. (2014). Accounting and internal control of insurance reserves (PhD dissertation; speciality 08.00.09; defence date 27.06.2014).

5. Prokopenko, Zh. V. (2021). Accounting, analysis and audit of non-bank financial institutions' activities (Doctoral dissertation; speciality 08.00.09; defence date 30.12.2021).

6. Panchenko, I. A. and Prokopenko, Zh. V. (2013). Insurance reserves as accounting objects in insurance companies: the impact of risk conditions. International Accounting, pp. 53–63.

7. Prokopenko, Zh. V. (2014). Application of IFRS in Ukraine insurance companies: Problems of accounting of insurance reserves. International Accounting, 12(306).

8. Prokopenko, Zh. V. (2017). Development of the conceptual and categorical framework for managing non-bank financial institutions. Problems of Economy.

9. Lutskaya, N. I. and Prokopenko, Zh. V. (2018). General requirements for equity formation of non-bank financial institutions. Problems of Economy.

10. Dika, O. S. and Prokopenko, Zh. V. (2019). Identification of accounting objects in non-bank financial institutions: primary observation and measurementю Problems of Economy, (37).

11. Cummins, J. D. (1990). Multi-period minimum risk capital. Journal of Risk and Insurance.

12. Cummins, J. D. (1994). The economic effects of regulation on property-liability insurance. Journal of Risk and Insurance.

13. Cummins, J. D. (2008). Handbook of International Insurance. Springer.

14. Cummins, J. D. (2010). Risk-based capital systems for insurers. Journal of Insurance Regulation.

15. Doherty, N. A. (1985). Corporate Risk Management. McGraw-Hill.

16. Doherty, N. A. (2000). Integrated Risk Management. McGraw-Hill.

17. Doherty, N. A. (2011). The Design of Insurance Contracts. Princeton University Press.

18. Grace, M. F. (1995). An empirical analysis of loss reserve errors. Journal of Risk and Insurance.

19. Grace, M. F. (2003). Regulatory influence on insurer reserve management. Journal of Risk and Insurance.

20. Grace, M. F. (2009). Property-liability insurer reserve manipulation. Journal of Risk and Insurance.

21. Bornhuetter, R., Ferguson, R. (1972). The Actuary and IBNR. Proceedings of the Casualty Actuarial Society.

22. Bornhuetter, R., Ferguson, R. (1975). The Bornhuetter–Ferguson Method. Proceedings of the Casualty Actuarial Society.

23. Mack, T. (1993). Distribution-free calculation of the standard error of chain ladder. ASTIN Bulletin.

24. Institute and Faculty of Actuaries. (2016). IFRS 17: Implications for actuarial work. London.

25. Institute and Faculty of Actuaries. (2018). Actuarial judgement under IFRS 17. London.

26. Yousuf, W. et al. (2019). IFRS 17: Contractual Service Margin – a life insurance perspective. British Actuarial Journal.

27. Yousuf, W. et al. (2021). Measurement uncertainty and disclosure under IFRS 17. British Actuarial Journal.